

Ураганният вятър в Айова, Оскар Уайлд и Франк Гери

В есето „Разпадът на лъжата. Наблюдение“ от 1889 г. Оскар Уайлд лансира идеята, че „животът имитира изкуството много повече, отколкото изкуството имитира живота“. Есето е сред програмните текстове на естетизма от края на 19. век. В него двама души обсъждат съвременното изкуство в библиотеката на имение в Нотингамшър. Вивиън разговаря със Сирил за реализма. Според Сирил разпадът на лъжата „като изкуство, наука и социална наслада“ е причина за упадъка на съвременната литература, която е прекалено загрижена за представянето на фактите и социалната реалност. „Чудовищното преклонение пред фактите“ – ето кое „ще направи изкуството стерилно и ще отмие красотата от земята“. Вивиън отива по-далеч – не само животът имитира изкуството, но и самата независима от човека Природа имитира изкуството.

Когато някакъв природен феномен ни връхлети с ужасяващата си сила, често си припомняме популярни цитати от това есе на Оскар Уайлд, дори без да знаем откъде сме ги взели. Защото когато руши, когато преобръща познатия свят, Природата ни прилича на луд романтически творец. Светът е уталожено, успокоено битие, гората и пустинята в тяхната всекидневна познатост. И ето – изведнъж самата природа създава ураган, тайфун, цунами, земетресение или изригване на вулкан. И ние не можем да приемем, че това е също нормално. Приемаме го като акт на творчество – поне що се отнася до неординерността и катастрофичността.

В понеделник, 10 август, в два и половина след пладне в големи райони на щата Айова в САЩ скоростта на вятъра е надвишавала 100 мили в час, а Националната метеорологична служба е съобщила за близо 420 хиляди нейни клиенти без ток. Метеорологът Тейлър Каност е публикувал в профи-

**ЙОРДАН
ЕФТИМОВ**

ла си в Twitter снимка, която възбуди духовете на онези, които се впечатляват от проектите на старкитекта (звездния архитект) Франк Гери. Едни казват, че им прилича на Walt Disney Concert Hall в Лос Анджелис, други обявяват, че това е поредният нов музей на модерното изкуство, проектиран от него. Има такива, които са се сетили за Тенекиения човек от „Магьосникът от Оз“, и такива, които са постнали gif-че с откъс от филма „Годзила“, в който звярът руши човешките храмове.

Защото общото усещане на съвременния човек е, че природните катаклизми задължително са свързани с поведението на хората. В тях виждаме и догонваща красота, и воля за изтриване на човечеството с всичките му произведения, конкуриращи самата природа.

Марк Рибу и истината за цветята

На 27 февруари 1957 г. председателят Мао цитира стих от Сима Сянджу, живял между 179 и 117 г. пр. н. е.: „Нека разцъфнат сто цветя, нека сто философски школи се съревновават!“. Красив ход напред – чрез връщане в златния век на китайската философия. А той е бил между 6. и 3. век пр. н. е. Самият стих е от „Рапсодия за императорския лов“ (голяма поема, известна и под името „Рапсодия за парка Шанглин“). В поемата се разказва за това как императорът прави ревизия на ловния парк и след изброяване на всяко убито животно и птица и на всяко виреещо в него цвете и дърво, сходни с описанието на вселената, изрисувана върху щита на Ахил в „Илиада“ (в китайската поема има дори списъци с реки, а освен животните и растенията подробно са изредени дори минералите), решава да го превърне в достъпна за народа градина. С което показва, че е всемогъщ. А паркът е просто алегория за света. Така твърди поне Марк Едуард Луис в книгата си „Литература и власт в Древен Китай“ (стр. 317-320).

В същата реч на Мао присъства и прагматиката на деня: „Нашето общество не може да отстъпи, то може само да прогресира... Критиката към бюрокрацията тласка правителството напред.“ Стига критиката да е „градивна“, а не „разрушителна“ (когато е споделена „с врага“). И какво става ли? Настъпва златното време на стенвестниците дадзибао, а студентите и интелектуалците се хвърлят

да критикуват вече проведени кампании като тази срещу контрареволуционерите и да настояват за справяне с все още съществуващото робство, срещу забраната на чуждестранната преса и книги, срещу корупцията и привилегиите на партийните лидери. През лятото на 1957 г. администрацията на министър-председателя Чжоу Енлай е затрупана от милиони писма. И ситуацията сякаш започва да излиза от контрол. През юли 1957 г. Мао слага край на кампанията „100 цветя“, призовава интелигенцията да се обедини срещу възползвалите се от свободата на словото врагове, започва да изпраща за превъзпитание чрез селскостопански труд, развита е и системата на трудовите лагери.

Но като част от кампанията „100 цветя“ достъп до Китай получава френският фотограф Марк Рибу. И така започва неговото 40-годишно китайско приключение. По време на това свое първо посещение в Китай през 1957 г. той прави над 900 снимки. Пекин тогава е град, по чиито улици се движат 400 автомобила.

А Рибу успява достатъчно често да „се изгуби“ от своите домакини и така да хване в крачка ежедневието на китайците – млади двойки в танцова зала, които се въртят из нея, без да обръщат внимание на огромния плакат на своя вожд, който се извисява над тях; работници на обяд в столова, забравили да свалят работните си очила, докато ядат ориза си; приклекли актьори със саби в оперен спектакъл направо на поляната край севернокитайско село; инженер в стоманолееярен завод в Аншан зад бюро с пет тлъсти телефонни апарата пред него. На една от снимките е запечатана танцова забава в същия завод в Аншан, а жената от двойката на преден план е с противогрипна маска на лицето. Непринудени, случайни, но въпреки това политически кадри. А проявите на любов, съпричастие и солидарност, предадени на езика на лирическия реализъм, обикновено са разчитани като защитна реакция спрямо тоталитарната власт.

Чудесна пролет е китайската през 1957 г. Нищо, че „цветята“ на разнообразните философски школи така и не разцъфват отново повече от две хилядолетия след някогашния си апогей.

Снимката, с която най-често свързват Рибу, обаче не е от Китай, макар много кадри от Китай да са сред шедьоврите му: кадърът от 1957 г. със Забранения град в Пекин под снега; кадърът от 1965 г. на пекинска улица с провинциално спокойствие; кадърът от 1971 г. с огромната статуя на Мао, сочещ с ръка към светлите бъднини, и с пушека от голям комин, извит в същата посока (послу-

шал заповедите на вожда), кадрите от китайските Кремиковци и Димитровград. Снимката, с която най-често свързват Марк Рибу (дори с нея се открива некрологът му в „Гардиън“ от 2 септември 2016 г.), е от 1967 г. На нея е запечатан момент от проява на т.нар. „Flower Power“: поход срещу войната във Виетнам, а по-общо – срещу американския империализъм.

Както си спомня години по-късно момичето от снимката, протестиращите са започнали да се събират около езерото при мемориала „Линкълн“. За първи път Ян Роуз Кашмир чула всички да казват: „Да живее Че, да живее Че“. А тя нямала представа кой е този Че!

Но ето как си спомня тези събития пред „Гардиън“ през 2014 г.:

„Когато приближихме Пентагона,
Националната гвардия се нареди, за да
образува кордон. Някой раздаваше цветя,
ето как се оказах с хризантема в ръка.
Вървах напред-назад, призовавайки
войниците да се присъединят към нас. За
миг не ми хрумна, че съм в някаква
опасност. Беше преди стрелбата срещу
студенти при вълненията в
университета „Кент Стейт“ в Охайо през
1970 г., така че кой изобщо ще си помисли,
че може да бъде застрелян на митинг?

Никой от тях не ни гледаше в очите.
Оградиха ме. По-късно фотографът ми
каза, че е забелязал как треперят.
Вероятно са се страхували, че ще им бъде
казано да стрелят по нас.

Ако погледнете лицето ми, аз съм
изключително унила: в този момент
разбрах колко млади са тези момчета.

Нямах представа, че някой ме е снимал.

Останах на протеста, докато се стъмни,
и след това се прибрах вкъщи с автобуса.
За мен това не беше кой знае колко важен
ден.“

Знаела или не, че е снимана, г-ца Кашмир е превърната в символ. С бяла хризантема пред устните си и емпатичен поглед. Коментарът на Марк Рибу е доста по-неправдоподобен и приповдигнат: „За момент имах впечатлението, че войниците се страхуват повече от нея, отколкото тя от щикозите им.“

Но от същото събитие друга снимка бива номинирана за наградата „Пулицър“ – на фотографа Бърни Бостън от днес несъществуващия вестник „Вашингтон Стар“. Тя е много по-разказвателна, по-очаквано репортерска. Толкова репортерска, че дежурният редактор във вестника не я избира за първа страница, а я пуска в материала вътре. Бърни Бостън е уловил млад мъж в пуловер с плетка на коловози да тъпче бели карамфили в дулата на пушките. Прави го с някакво старание, все едно е помолен да зареди пушката с цветя. Не е странно, че в спора кой е младият мъж на снимката по-разпространената версия е за 18-годишен по онова време актьор, починал при първата вълна на СПИН в началото на 80-те години.

Движението „Flower Power“ започва в Бъркли, Калифорния, като протест срещу войната във Виетнам с много символика и спектакуларност. Поетът битник Алън Гинсбърг в есето си от ноември 1965 г. „Demonstration Or Spectacle As Example, As Communication Or How To Make a March/Spectacle“ насърчава използването на „купища цветя“, които да се тикат в лицето на всички свидетели и участници в проявите на гражданска съпротива на насилието с мирни средства:

„Купища цветя – визуален спектакъл –
особено концентриран в предните линии.
Може да се използват за изграждане на
барикади, за подарък на Hell’s Angels,
полицията, политиците, пресата и
зрителите, когато това е необходимо или в
края на целия парад... Участниците в
походите трябва да носят кръстове,
които да бъдат изправяни отпред в
случай на насилие, като във филмите за

Дракула...”

Битката е на първо място за ефект върху колективната памет. На мотористите от Hells Angels, организиращи свои демонстративни гонки в подкрепа на войната, активистите на „Flower Power“ противопоставят сцени, в които държат играчки и бонбони. А кадрите на протестиращи младежи с цветя срещу въоръжени полицаи или войници започват трайно да пълнят архивите на медиите. И фоторепортерите вече 50 години само чакат подобна гледка, за да се опитат отново и отново. Сякаш няма по-естествен знак за един протест. Протестът и цветята са така споени, че едва ли ще е възможно някога да се осъществи пожеланието, което прави в „Балтимор Сън“ Дж. М. Джордано: „Май е време да оставим цветята в градините, където им е мястото.“

